

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ**

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Укладач: О. Т. Горіна

Дніпро – 2025

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Олена КОВАЛЬЧУК, завідувач кафедри психології Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», кандидат психологічних наук, доцент;

Раїса СИДОРКІНА, завідувач кафедри права, доцент кафедри права Західнодонбаського інституту ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

УКЛАДАЧ:

Ольга ГОРІНА, доцент кафедри психології та педагогіки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук.

Г 69 Горіна О. Т. Короткий словник юридичних термінів. Дніпро : ДДУВС, 2025. 18 с.

«Короткий словник юридичних термінів» підготовлений у відповідності до освітньо-професійної програми 053 «Психологія» для вивчення навчальних дисциплін «Юридична психологія», «Психологія протиправної поведінки» та «Пенітенціарна психологія».

Після вивчення даних навчальних дисциплін здобувачі вищої освіти будуть розуміти та вміти оперувати категоріально-термінологічним апаратом юридичних понять, які допоможуть більш професійно сприймати теоретичні знання, формувати практичні навички та спеціальні компетентності визначені освітньо-професійною програмою спеціальності 053 «Психологія».

Категорійно-понятійний апарат «Короткого словника юридичних термінів», допоможе забезпечити опанування ЗВО сучасних технологій та процедур здійснення психологічних досліджень, використовувати інформаційні технології для пошуку, збору і візуалізації інформації психодіагностичного обстеження особистості при організації професійної діяльності з різними групами клієнтів, актуалізує професійну самоосвіту в сфері загальної професійної діяльності психолога на нормативно-правовій основі.

Подані роз'яснення в «Короткому словнику юридичних термінів» будуть використовуватися ЗВО для вивчення навчальних дисциплін з різних галузей психології та юридичної психології.

ПЕРЕЛІК ТЕРМІНІВ

АВТОКЕФАЛІЯ – адміністративна незалежність конкретної православної церкви, право на самоврядування.

АВТЕНТИЧНИЙ – справжній, дійсний, щирий.

АВТОРИТЕТ – особистісна якість, що виявляється у прагненні індивіда нав'язувати свою волю та вимагати від оточення беззаперечного підкорення власному впливу й контролю. Ця риса нерідко пов'язана з агресивною поведінкою, надмірною самооцінкою та гіпертрофованим відчуттям власної значущості.

АВТОРИТЕТ – визнання за особою, яка займає певну посаду чи має певний статус, права брати на себе відповідальність за ухвалення рішень. Це право реалізується, зокрема, у процесі виникнення та вирішення конфліктних ситуацій, і ґрунтується на її офіційному положенні.

АДМІНІСТРАЦІЯ – цей термін застосовується до осіб, які виконують керівні функції в різних сферах суспільного життя.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ – протиправна, винна дія або бездіяльність, за яку передбачено адміністративну відповідальність.

АКТ – це офіційний документ, який може бути виданий державними чи місцевими органами влади, уповноваженими громадськими організаціями або посадовими особами в межах їхніх повноважень. До таких документів належать постанови, накази, розпорядження тощо, і їхнє призначення – підтверджувати існування певного юридичного факту.

АКЦЕНТУАЦІЯ – це виражене, іноді надмірне, виявлення певних рис характеру або їхніх комбінацій, яке вважається крайнім варіантом психологічної норми. За певних несприятливих умов така особливість може спричинити зміни у звичній поведінці людини, особливо в критичних чи конфліктних ситуаціях, а також підвищує ризик розвитку патологій особистості, включаючи психопатії.

АЛІБІ – докази того, що підозрюваний, обвинувачений або підсудний у момент вчинення правопорушення (злочину) перебував в іншому місці.

АЛЬТЕРНАТИВНІ РІШЕННЯ – це свіжі, нетрадиційні варіанти подолання головної суперечності конфлікту. Вони пропонують інші шляхи виходу із ситуації, відмінні від тих, що раніше обговорювалися чи висувалися сторонами в ході розвитку конфлікту.

АМНІСТІЯ – це законодавчий акт найвищого рівня в державі, який передбачає повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності та призначеного покарання для певних груп осіб. Цей закон застосовується до тих, хто був визнаний винним у вчиненні кримінальних злочинів і чий справи вже пройшли судовий розгляд.

АНТИПАТІЯ – емоційний прояв неприязні, свідомо або несвідомо неприязнь до будь-кого чи будь-чого.

АНЕКСІЯ – насильницька незаконна анексія (захоплення) державою всієї або частини території іншої держави, один із видів агресії, за яку передбачено відповідальність за міжнародним правом.

АНУЛЯЦІЯ – скасування юридичного документа, договору або акта.

АНТИКВАРІАТ – термін для позначення стародавніх предметів, що мають культурно-історичну, наукову цінність.

АПАТРИД – особа, яка не має громадянства будь-якої держави.

АПЕЛЯЦІЯ – одна з форм оскарження судових рішень, вироків або ухвал суду нижчої інстанції до суду вищої інстанції, які не набрали законної сили.

АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ – судові інстанції, які переглядають рішення нижчих інстанцій, що не набрали законної сили, за апеляцією сторін розгляду.

АУТОАГРЕСІЯ – агресивні дії, спрямовані проти самого себе (наприклад, суїцидальна поведінка).

АФЕКТ – інтенсивний, але швидкоплинний емоційний спалах (страх, гнів, радість тощо), який виникає у відповідь на раптові та важливі для людини зміни в її житті. Він є реакцією на сильний подразник.

АФЕКТИВНИЙ – перезбуджений, емоційний, пронизаний афектом або зумовлений ним.

БАР'ЄРИ ПСИХОЛОГІЧНІ – внутрішні стани людини, що виявляються у вигляді надмірної пасивності та створюють перешкоди для здійснення певних дій. Вони супроводжуються посиленням негативних емоцій, формуванням стійких негативних поглядів та труднощами у спілкуванні. Ці бар'єри часто пов'язані з браком здатності співчувати (емпатії) та негнучкістю у міжособистісних взаємодіях.

БЕСІДА – це метод вивчення людської психіки та результативний спосіб взаємодії між людьми. Він передбачає активність дослідника, який не лише ставить запитання, але й може частково на них відповідати, а також заохочувати співрозмовника самостійно знаходити відповіді.

БІПАТРИД – людина, яка має громадянство більш ніж однієї держави.

БІХЕВІОРИЗМ – це напрям у психології, започаткований американським дослідником Дж. Вотсоном на початку 20-го століття. Прибічники цієї течії зосередили вивчення психології виключно на поведінці, прагнучи створити методи її контролю. Однак слабкість біхевіоризму полягала у відриві фізичних реакцій від внутрішніх процесів, таких як уява та мотиви. Біхевіористи прагнули знайти причини поведінки, але не враховували в повній мірі її зумовленість соціально-історичними факторами та роль свідомості.

БЛЕФ – тактичний прийом фабрикації, введення в оману з метою залякування або вихваляння.

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ – розділ психології, який досліджує основні принципи та закономірності того, як змінюється психіка людини протягом її життя, охоплюючи різні вікові етапи.

ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ – напрям у психологічній науці, присвячений дослідженню об'єктивних законів і процесів впливу психологічних факторів на військову діяльність. Серед актуальних питань, які вивчає ця галузь, – морально-психологічний стан військовослужбовців, рівень психологічної готовності особового складу та командирів до виконання завдань, специфіка взаємодії військовослужбовців-операторів зі складними сучасними зразками військової техніки, а також розвиток сильних волевих та характерологічних рис у бійців.

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ – спосіб його залагодження, що передбачає активні та конструктивні дії (або домовленості) безпосередньо учасників. Цей процес спрямований на знаходження взаємоприйнятної виходу із ситуації, який має значення для сторін. Він призводить до припинення протистояння (незалежно від того, чи відбулося це мирним шляхом, чи із застосуванням сили) і, як результат, долає напруженість у взаємовідносинах, відновлюючи їх гармонію.

ЕКСТЕНСІЯ – механізм психологічного захисту, що формується задля уникнення внутрішнього протистояння. Таке протистояння виникає між глибинними, несвідомими потребами чи потягами та суспільними нормами, звичками або оцінками, засвоєними особистістю. Функція цього механізму полягає у відтісненні небажаних спонукань, бажань та думок зі сфери свідомого у несвідоме. Це відбувається для того, щоб уберегти свідому частину особистості («Я») від внутрішніх суперечностей, які можуть підірвати існуюче уявлення про себе.

ДЕРЖАВНА ВЛАДА – різновид влади, який реалізується державою та її структурами. Вона полягає у здатності держави впливати на поведінку та діяльність громадян і об'єднань, вимагаючи їх підпорядкування на своїй території.

ВТЕЧА В КОНФЛІКТІ – спосіб психологічного захисту, що проявляється у доволі швидкому залишенні конфліктної ситуації. Причиною такого відходу є відчуття (реальне або уявне) приниження власної гідності з боку іншого учасника конфлікту.

ГЕНІАЛЬНІСТЬ – найвища міра обдарованості людини, що є її індивідуальною рисою. Вона виявляється у здатності до творчості (у техніці, науці, мистецтві, організації тощо), чий результат є значущими як для суспільства, так і для всього людства.

ГЕНОТИП – сукупність спадкових задатків організму (насамперед генів). Генотип людини є причиною спадкових психічних захворювань, а у здорових людей - причиною темпераменту, індивідуальних здібностей тощо.

ГЕШТАЛЬТПСИХОЛОГІЯ – психологічна школа, що постала на початку XX століття як відповідь на фрагментарний підхід в тодішній психології. Центральним об'єктом її вивчення є категорія цілісного образу (гештальту). Позитивним внеском гештальтпсихології стало наполягання на необхідності розглядати психічні явища в їхній цілісності та повноті. Її провідні діячі прагнули застосувати до психологічних досліджень такі ж експериментальні методи, як у точних науках (фізиці, математиці). Тому однією з ключових ідей гештальтпсихології стала концепція ізоморфізму – відповідності між фізіологічними процесами в мозку та психічними переживаннями.

ГІПОТЕЗА – у психології – різновид наукового припущення. Вона формулюється на основі зібраних фактів і являє собою висновок щодо можливого причинно-наслідкового зв'язку між певними явищами, об'єктами чи подіями. В рамках психологічного дослідження розробка гіпотези є важливим етапом, що слідує за визначенням проблеми та об'єкта дослідження. Вона передуює збору даних та їх перевірці. За своєю суттю, гіпотеза – це ймовірне, а не остаточне знання. Вона потребує ретельної логічної та практичної перевірки. Тільки після успішного підтвердження та доведення гіпотеза може отримати статус теорії.

ГЛИБИННА ПСИХОЛОГІЯ – напрям у психології, який вважає, що головну роль в організації людської поведінки відіграють ірраціональні потяги, схильності та установки, що перебувають поза межами свідомості, у прихованих шарах психіки людини. Серед найбільш відомих течій глибинної психології – фрейдизм, індивідуальна психологія Альфреда Адлера, аналітична психологія Карла Юнга, екзистенціальний аналіз Людвіга Бінсвангера та неофрейдизм.

ГНІВ – почуття обурення, невдоволення якимось явищем або подією, що часто виникає в конфліктах як реакція на дії опонента, які явно порушують його інтереси та приховані бажання.

ГРУПА – об'єднання, спільність людей, що ґрунтується на певних спільних ознаках, обмежена за чисельністю, виокремлена із соціального цілого.

ГУМАНІСТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ – напрямок психології, що визнає своїм основним предметом особистість із прагненням до самореалізації. Гуманістична психологія позиціонувала себе як «третя сила», протилежна біхевіоризму та фрейдизму.

ДЕРЖАВНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ – офіційно встановлений, міцний та діючий незалежно від місцезнаходження правовий зв'язок, що існує між особою та певною державою. Цей зв'язок визначає взаємні права та обов'язки як людини, так і відповідної держави.

ДЕПРИВАЦІЯ – позбавлення або обмеження можливості задовольнити будь-яку потребу, що супроводжується складними емоційними переживаннями.

ДЕРЖАВА – особлива форма організації суспільства за допомогою спеціального державного апарату, що захищає інтереси населення даної території та регулює відносини між членами суспільства, зокрема за допомогою примусу.

ДІАГНОСТИКА КОНФЛІКТУ – процес або сукупність дій, спрямованих на з'ясування сутності, форм вияву та специфічних рис конфлікту шляхом його аналізу. Також цим терміном позначають сукупність підходів та інструментів, що використовуються для дослідження конфліктів.

ДІАЛОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ – форма взаємодії, за якої співрозмовники взаємно приймають одне одного та цінують погляди іншої сторони. Вона спрямована на розуміння та визнання значущості цінностей партнера. Це ефективний, безконфліктний і конструктивний спосіб обміну думками.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД – напрям у психології, згідно з яким психологія досліджує, як виникає, функціонує та організоване психічне відображення світу в людини саме через її діяльність.

ДИТЯЧА ПСИХОЛОГІЯ – розділ психологічної науки, що займається вивченням розвитку психіки людини в період дитинства. Вона досліджує, як відбуваються пізнавальні, вольові, емоційні та інші психічні процеси у дітей, а також вивчає специфіку формування їхньої особистості. Зазначена галузь психології має тісні зв'язки з педагогічною психологією, фізіологією вищої нервової діяльності та педагогікою.

ДИФЕРЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ – розділ психологічної науки, що займається дослідженням психологічних розбіжностей між окремими людьми та групами. Вона вивчає види та форми прояву цих відмінностей, їхнє кількісне вимірювання, а також причини виникнення та наслідки. Зазначений напрям протиставляється загальній психології, яка вивчає спільні для всіх людей психологічні закономірності. Основним методом диференційної психології є психологічне тестування, а для аналізу даних часто застосовуються методи математичної статистики.

ДЕПРЕСІЯ – у психології афективний стан, що характеризується негативним емоційним фоном, змінами мотивації, когнітивних уявлень і загальною пасивністю поведінки.

ДЕТЕРМІНІЗМ – один із принципів психології, що полягає в залежності психологічних явищ від чинників, які їх викликають.

ДЕФІНІЦІЯ – стисле наукове визначення, пояснення термінів на основі їх основних ознак.

ДЖЕРЕЛА ПРАВА – форми і способи вираження права: правовий звичай, прецедент, нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, релігійно-правовий акт, міжнародно-правовий акт.

ДУША – термін, що позначає сукупність психічних явищ, свідомість окремої людини, тобто властивість високоорганізованої матерії – мозку – відображати об'єкти дійсності у відчуттях, сприйняттях, уявленнях, судженнях.

Термін «душа» має історію виникнення та становлення ще з часів первісного суспільства для опису незбагнених для людини явищ. Релігія та ідеалістична філософія зображували душу як самостійну, нематеріальну і безсмертну істоту, незалежну від смертного тіла, яка нібито походить від Бога або «абсолютної ідеї».

ЕГОЇЗМ – риса характеру людини, що проявляється у зосередженості виключно на задоволенні власних потреб, при цьому інтереси інших осіб чи суспільства ігноруються. Така схильність може ставати джерелом напруженості у спілкуванні та безпосередньо призводити до виникнення конфліктів.

ЕГОЦЕНТРИЗМ – крайній прояв індивідуалізму та егоїзму, що часто викликає роздратування та сприяє виникненню конфліктів. Він виражається у нездатності людини, надмірно зацикленої на своїх інтересах, змінити свою початкову точку зору на щось (об'єкт, ідею, думку), навіть якщо нова інформація чи досвід суперечать її особистій позиції.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ – галузь гуманістичної психології, прибічники якої (зокрема, Р. Мей, І. Ялом, В. Франкл, Ж. Бугенталь) вважають, що головним чинником розвитку людини є її власний вибір. Цей напрям спирається на ідеї екзистенціальної філософії про те, що існування людини передує її сутності. Згідно з цим підходом, у кожен момент свого життя людина сама визначає, якою їй бути і в якому напрямку рухатися далі.

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ПИТАННЯ – основні проблеми, з якими, на думку представників екзистенціальної психології, стикається людина у своєму житті: 1) проблема часу, життя і смерті; 2) проблема волі, відповідальності і вибору; 3) проблема спілкування, любові і самотності; 4) проблема сенсу і безглуздості існування.

ЕКСПРЕСІЯ – виразність, сила вираження почуттів, переживань у міміці, голосі, жестах тощо.

ЕКСПЕРИМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНИЙ – активний метод емпіричного дослідження та специфічним способом пізнання психічної реальності. Він передбачає вивчення психічних явищ в умовах, які цілеспрямовано створює або контролює дослідник. Зазначений метод, який спочатку був характерним для природничих наук, почав систематично використовуватися в психології (в рамках експериментальної психології) з другої половини XIX століття. Впровадження експерименту відіграло ключову роль у становленні психології як самостійної наукової дисципліни.

ЕКСПЕРИМЕНТ ФОРМУЮЧИЙ – дослідницький метод, який дозволяє відстежувати, як змінюється психіка людини під час активного втручання або цілеспрямованого впливу з боку експериментатора.

ЕМОЦІЙНІСТЬ – це риса особистості, яка зумовлює схильність до швидкого і яскравого прояву емоцій та легку збудливість. Одна з основних складових темпераменту.

ЕМОЦІЯ – психічне відображення у формі безпосереднього, упередженого переживання змісту життєвих явищ і ситуацій, зумовлене відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта.

ЕМОЦІЙНА ВИТЯЖКА – психологічний захисний механізм, який виробляється в людини у відповідь на психотравмуючі впливи у вигляді повного або часткового виключення емоцій.

ЕМОЦІЙНІ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ – сукупність емоційних процесів, станів і властивостей особистості, що забезпечують цілісність емоційного життя людини.

ЕМПАТІЯ – властивість особистості, яка полягає в розумінні емоційного стану іншої людини, проникненні в нього та розумінні її переживань і почуттів.

ЕТНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ – галузь психологічної науки, що вивчає закономірності та механізми групової психології в межах етнічних спільнот і взаємовідносин між ними (народностей, націй).

ЖЕНЕВСЬКА ШКОЛА ГЕНЕТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ – напрям, який вивчає психічний розвиток дітей, заснований Жаном Піаже. Піаже використовував метод клінічної бесіди для своїх досліджень. Головним об'єктом вивчення для нього стало походження та формування дитячого інтелекту. Основними завданнями школи було розкриття прихованих за зовнішньою поведінкою дитини механізмів її пізнавальної діяльності.

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ – розділ психологічної науки, що досліджує універсальні закономірності функціонування людської психіки. Вона зосереджується на теоретичних та експериментальних дослідженнях найбільш фундаментальних із цих психологічних принципів.

ЗАДАТКИ – вроджені анатомічні та фізіологічні особливості організму людини. Вони є природною основою та передумовою для її розвитку, формуючи органічну базу для виникнення здібностей, а також інших психічних властивостей, як-от темперамент чи характер. Важливо розуміти, що самі лише задатки не визначають наявності конкретних здібностей. Подібним чином, здібності самі по собі не гарантують формування навичок; це залежить від умов життя та діяльності людини. Оскільки діяльність людей різноманітна, розвиток може відбуватися в різних напрямках. Навіть за наявності однакових задатків у різних людей можуть сформуватися різні здібності.

ЗАКОН – нормативно-правовий документ (акт), який має вищу юридичну силу, приймається законодавчим органом держави в особливому порядку.

ЗДАТНІСТЬ – характеристика певної особи, що вказує на її потенціал або схильність успішно займатися певним видом діяльності, як-от здатність

швидко вчитися чи професійна придатність. На формування здібностей значний вплив мають природні задатки та схильності особистості. Розвиток здібностей також залежить від умов, у яких відбувається діяльність, та вимог суспільного середовища. Здібності не є статичними; вони динамічно розвиваються, стають глибшими та специфічнішими в процесі практичної діяльності людини. Їхній рівень визначається сукупністю набутих знань, умінь і навичок, а також особистісними якостями індивіда, такими як риси характеру, темперамент та особливості його емоційно-вольової сфери.

ЗДІБНОСТІ – це психічні особливості людини, які є передумовою успішного виконання певної діяльності. Розрізняють загальні здібності, які більшою чи меншою мірою використовуються в усіх видах людської діяльності (загальні розумові здібності, пам'ять, увага тощо), і спеціальні здібності, які задовольняють вужче коло вимог конкретної діяльності (музичний слух – для музиканта, психомоторний інстинкт - для пілота, уява – для конструктора тощо). Успішне виконання певної роботи вимагає певного поєднання загальних і спеціальних здібностей.

ЗЛОЧИН – протиправне, винне, суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) суб'єкта злочину, за яке може бути притягнуто до відповідальності згідно з Кримінальним кодексом України.

ІМІДЖ – емоційно забарвлений образ або стереотип, цілеспрямовано сформований образ когось або чогось у масовій свідомості.

ІМПУЛЬСІЙНІСТЬ – стала характеристика особистості, що виявляється у нездатності стримуватися, схильності діяти необачно та під впливом раптових бажань чи поривів. Ця риса може призводити до виникнення небажаних подій та конфліктних ситуацій.

ІНДИВІДУМ – самостійно існуючий живий організм. У науках про людину і суспільство індивідом визнається представник виду *Homo sapiens* та розглядається як член певної спільноти: групи, нації тощо.

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ – сукупність унікальних, притаманних лише одній людині рис і особливостей, що роблять її відмінною від усіх інших. На відміну від поняття «особистість», яке описує людину з погляду її соціальних проявів та сприйняття оточуючими, термін «індивідуальність» фокусується на її внутрішній, самобутній та незалежній сутності.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ – психологічні особливості, за якими одна людина відрізняється від іншої. Вони демонструють, наскільки по-різному проявляються універсальні психологічні закони в психіці кожної конкретної особистості. Зазначені відмінності формуються під впливом як успадкованих анатомо-фізіологічних характеристик людини, так і факторів навколишнього соціального середовища. Унікальність особистості визначається саме цими індивідуальними відмінностями в роботі психічних процесів, на які впливають такі чинники, як основні властивості нервової системи, тип темпераменту, риси характеру, розвиток загальних і спеціальних здібностей,

рівень психофізіологічної та соціальної активності, а також ставлення людини до себе, до інших людей і до суспільства.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ РИСИ – стійкі якості психіки, що описують особистість людини, тим самим роблячи її відмінною від інших. Фундаментом цих індивідуально-психологічних особливостей слугують як вроджені природні задатки, так і набуті протягом життя психологічні характеристики (такі як схильності, інтереси, уподобання, потреби, риси характеру тощо). Ці індивідуальні психічні особливості формуються протягом усього життя людини під впливом умов її існування (середовища), здобутої освіти та виховання.

ІНТЕРАКЦІЯ – розумова (когнітивна) взаємодія між людьми, під час якої кожен із учасників формує та актуалізує у своїй свідомості уявлення про того, з ким він спілкується. Якщо це уявлення (образ) є невідповідним або викривленим, така взаємодія може спричинити конфліктне протистояння.

ІНТЕРЕС – емоційно насичене ставлення людини до оточуючого світу. Він проявляється у спрямованості її уваги та активності на певний об'єкт, явище чи діяльність, що викликане позитивним почуттям зацікавленості до чогось або когось.

ІНТРОВЕРСІЯ – стійка психологічна особливість індивіда, що виражається у переважній спрямованості його психічної енергії та активності на власний внутрішній світ. Це означає, що основний фокус психічних процесів людини, таких як увага (зосередженість на внутрішніх переживаннях), сприйняття (переважне осмислення внутрішніх відчуттів та ідей) та мислення (заглиблення у власні роздуми та ідеї), спрямований не на зовнішні події чи соціальну взаємодію, а радше на інтроспекцію, аналіз своїх думок, почуттів, переживань та уявлень. При інтроверсії людина схильна більшою мірою занурюватися у своє внутрішнє життя.

ІНЖЕНЕРНА ПСИХОЛОГІЯ – розділ психологічної науки, який досліджує, як відбувається обмін інформацією та взаємодія між людиною (або групою людей) і технічними пристроями. Це вивчення здійснюється з урахуванням конкретних умов навколишнього, як природного, так і соціального, середовища. Практичне призначення інженерної психології полягає в тому, щоб зробити проєктування та використання систем типу «людина-машина» більш ефективним.

ІНТЕРВ'Ю – усне опитування, спосіб отримання соціально-психологічної інформації.

ІНЦИДЕНТ – неприємна подія або непорозуміння, що виникає в конфліктній ситуації. Він являє собою певну дію чи низку дій з боку учасників, які призводять до значного загострення існуючої суперечності та фактично запускають активну фазу протистояння між ними.

КЛІНІЧНЕ ІНТЕРВ'Ю – метод терапевтичної бесіди, що застосовується для надання психологічної допомоги. Його головна мета – допомогти пацієнту глибше усвідомити свої внутрішні складнощі, суперечності та приховані проблеми. Зазначений метод активно використовується в психіатрії, психоаналізі та медичній психології.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – здатність людини нести юридичну відповідальність за вчинені правопорушення (проступки).

ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ – галузь психологічної науки, що вивчає закономірності виникнення та розвитку психологічних знань у хронологічній послідовності.

КАНОН – 1) сукупність загальних ідеологічних правил, обов'язкових для дотримання в художній або ідеологічній практиці; 2) «Правило церкви, гімн на честь святого», основоположні релігійні приписи, встановлені апостолами, вселенськими і помісними соборами та Отцями Церкви.

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ПСИХОЛОГІЇ – впорядковану систему ключових понять та термінів, які слугують основним інструментом для відображення та структуризації предмету вивчення цієї науки. Ця система понять дає змогу описати, аналізувати та пояснювати усю сукупність знань психології про психічну реальність людини, включаючи її внутрішні процеси, стани та властивості. Важливою основою для формування цього понятійного каркасу є методологічні засади, які, як і в багатьох інших науках, беруть свій початок у філософських концепціях. Саме на базі цих філософських уявлень відбувається процес створення та уточнення фундаментальних, загальнопсихологічних понять. До таких базових цеглинок категоріального апарату належать такі центральні поняття, як образ (відображення дійсності у свідомості), діяльність (активна взаємодія зі світом), мотив (спонукання до діяльності), спілкування (взаємодія між індивідами) та особистість (цілісна характеристика людини як суб'єкта діяльності та стосунків), а також багато інших термінів, що спільно формують мову та структуру психологічної науки.

КАТЕГОРІЯ – найбільш широкі та фундаментальні поняття, які узагальнюють закономірності та визначальні риси явищ навколишнього світу. Вони формують основу науково-теоретичного мислення певної історичної епохи та відображають його сутність.

КОГНІТИВНА ПСИХОЛОГІЯ – центральна галузь психології сьогодення. Вона сформувалася у 1950-1960-х роках як відповідь на підхід біхевіоризму, що ігнорував значення внутрішніх психічних процесів. Цей напрям виходить з того, що знання відіграють вирішальну роль у формуванні поведінки людини. Когнітивна психологія зосереджена на дослідженні того, яким чином люди здобувають інформацію, як вони її зберігають у пам'яті та як використовують ці знання у своїй діяльності.

КОМПРОМІС – 1) згода, взаєморозуміння з ким-небудь з якого-небудь питання, досягнуте шляхом взаємних поступок; 2) поступка в інтересах досягнення мети.

КОНСТИТУЦІЯ – основний закон держави, що приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу, підвищену стабільність, закріплює державний і суспільний лад, особливості взаємовідносин особи і держави, організацію і здійснення державної влади, визначає основні державно-правові інститути, порядок їх організації і компетенцію, закріплює принципи регулювання суспільних відносин.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОБОВ'ЯЗОК – закріплена в Конституції України вимога до особи діяти (або утримуватися від дій) певним чином, чітко визначеним конституційною нормою, з метою захисту інтересів інших людей і громадян, суспільства і держави. Невиконання цих вимог тягне за собою юридичну відповідальність.

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ – дослідницький метод, який використовується для виявлення та оцінки характерних рис текстів. Він передбачає визначення певних смислових одиниць у тексті та подальше систематичне вимірювання того, наскільки часто і в якому обсязі ці одиниці згадуються як в окремих частинах тексту, так і в усьому масиві аналізованих матеріалів.

КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ – статистичний метод оцінки форми, знаку і щільності зв'язку між аналізованими ознаками або факторами.

КОСМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ – вадлива галузь психологічної науки, яка присвячена глибокому вивченню закономірностей та особливостей функціонування психічної діяльності людини в надзвичайно специфічних та складних умовах космічних польотів. Цей науковий напрям зосереджується на тому, як психічні процеси, стани та властивості космонавтів – такі як увага, сприйняття, пам'ять, мислення, емоційний стан, вольові якості, рівень працездатності та здатність до адаптації – змінюються та проявляються під впливом факторів космічного середовища, включаючи ізоляцію, обмежений простір, невагомість, перевантаження, специфічний режим праці та відпочинку, а також психологічний тиск, пов'язаний з відповідальністю та небезпекою. Становлення космічної психології як окремої наукової дисципліни відбулося у 50-х роках XX століття, що було безпосередньо пов'язано з початком ери активного освоєння космосу та виникненням нагальної потреби в психологічному забезпеченні космічних місій. Важливою особливістю цього напрямку є те, що він базується на фундаментальних принципах, законах та методах, розроблених загальною психологією, використовуючи накопичені нею знання про психіку людини як відправну точку для специфічних досліджень в екстремальних умовах.

КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ – є підгалуззю юридичної психології. Вона присвячена вивченню психологічних механізмів, пов'язаних із вчиненням злочинів та застосуванням покарань. Зазначений напрям аналізує психічний

стан особи, яка вчиняє злочин, безпосередньо в момент скоєння діяння. Вона також досліджує мотиви, що спонукають до злочинної поведінки, та різні форми її прояву, оцінюючи їх з точки зору небезпеки як для самого правопорушника, так і для суспільства загалом. Кримінальна психологія активно використовує судово-психологічну експертизу як важливий інструмент. Ця експертиза допомагає з'ясувати такі аспекти, як особливості формування свідчень чи зізнань особи, дійсні мотиви злочину, процес виникнення злочинного умислу та інше. Свої дослідження кримінальна психологія будує, спираючись на досягнення інших психологічних галузей, зокрема психології особистості, психодіагностики, психопатології тощо.

ЛАБОРАТОРІЯ – спеціально обладнане приміщення, оснащене необхідними приладами, апаратурою та устаткуванням, призначене для проведення наукових досліджень. Лабораторії є ключовими структурними одиницями, де здійснюються експериментальні дослідження в різних галузях науки. В контексті психології, лабораторії відіграють надзвичайно важливу роль для емпіричного вивчення психічних явищ. Нині психологічні лабораторії функціонують у складі науково-дослідних установ та комерційних компаній. Символічно, що саме створення першої експериментальної лабораторії в психології Вільгельмом Вундтом у 1879 році вважається моментом виділення психології в самостійну наукову дисципліну.

ЛОНГІТЮДНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ – тривале і систематичне вивчення одних і тих самих осіб, що дає змогу визначити віковий діапазон та індивідуальну мінливість фаз життєвого циклу людини.

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ – спеціалізована та важлива галузь сучасної психологічної науки. Її ключове завдання полягає у глибокому вивченні закономірностей того, як функціонує психіка людини у вельми специфічних та часто непростих умовах. Ці умови визначаються двома основними станами: першим є період виникнення та активного перебігу різноманітних захворювань, коли психічні процеси, емоційний стан, сприйняття себе та світу зазнають значних змін під впливом хвороби, болю, обмежень та стресу. Другим ключовим контекстом для досліджень медичної психології є процес відновлення здоров'я людини, який також ставить перед психікою свої виклики, пов'язані з реабілітацією, адаптацією до змін, подоланням наслідків захворювання та поверненням до повноцінного життя. Таким чином, медична психологія зосереджує свою увагу на тому, як хвороба впливає на психіку, як психічні фактори (емоції, думки, поведінка) впливають на розвиток та перебіг захворювань, а також на психологічні аспекти процесу одужання та повернення до нормального функціонування.

МЕЛАНХОЛІК – людина, яка належить до одного з чотирьох класичних типів темпераменту. Вона вирізняється низькою загальною психічною активністю, сповільненими рухами, певною скутістю як у моториці, так і в мовленні, а також схильністю до швидкої втоми. З емоційного боку, меланхоліку

притаманна висока чутливість, його емоції є глибокими та стійкими, проте їх зовнішній вияв зазвичай слабо виражений. Для цього типу темпераменту характерне переважання негативних емоцій.

МЕТОД – система прийомів для досягнення мети.

МЕТОДОЛОГІЯ – вчення або наука про те, якими шляхами можна пізнавати світ і здійснювати його перетворення. Вона являє собою систему методів, що пов'язані між собою та доповнюють один одного. У методології прийнято розрізняти кілька рівнів: а) приватна методологія – це сукупність специфічних методів, які застосовуються в межах конкретної окремої науки; б) загальна методологія – це набір більш широких методів. Наприклад, методи, що використовуються в загальній психології, є не тільки її власними методами, але й слугують загальною методологічною основою для таких більш вузьких психологічних дисциплін, як інженерна, соціальна чи педагогічна психологія; в) філософська методологія – це найвищий рівень, що представляє собою систему діалектичних методів і принципів. Вони є найбільш універсальними, діють у всіх сферах наукового пізнання та конкретизують як загальнонаукові підходи, так і приватні методології окремих наук.

НЕОБІХЕВІОРИЗМ – напрям в американській психології, який з'явився у 1930-х роках. Згідно з цим підходом, основним предметом вивчення в психології є об'єктивно спостережувані відповіді (реакції) організму на зовнішні впливи (стимули) з навколишнього середовища.

НЕОФРЕЙДИЗМ – це психологічна течія, що виникла серед послідовників Фрейда. Представники цього напрямку прагнули переглянути біологічно орієнтовані ідеї класичного фрейдизму, надавши більшого значення соціальним та культурним факторам. Вони намагалися інтегрувати ключові положення психоаналізу в широкий соціальний контекст, підкреслюючи вплив суспільства на формування особистості та її конфлікти.

ОБ'ЄКТ – це та частина дійсності, яка протистоїть суб'єкту (людині чи групі) в процесі його активної, спрямованої на перетворення світу діяльності. Категорія об'єкта завжди розглядається у зв'язку з категорією суб'єкта; їхнє протиставлення має сенс лише в рамках суб'єкт-об'єктних відносин і є відносним поза ними. Розуміння об'єкта (знання про нього) формується у свідомості суб'єкта на основі його практичної взаємодії, спрямованої на зміну або освоєння цієї частини реальності. При цьому важливо, що об'єкт не є тотожним усій об'єктивній реальності. Межі об'єкта є рухливими і визначаються тим, наскільки повно та глибоко суб'єкт опановує певний фрагмент світу. Об'єктом дослідження чи діяльності стає лише та частина реальності, з якою суб'єкт вступає у взаємодію і яку він освоює.

ОБДАРОВАНІСТЬ – це досить високий ступінь здібностей. Обдарованість – це результат і свідчення високого рівня інтелектуального розвитку особистості. Розрізняють загальну та спеціальну обдарованість. Оскільки обдарованість

проявляється в конкретних психічних процесах, розрізняють моторну, сенсорну, перцептивну, інтелектуальну обдарованість тощо.

ОНТОГЕНЕЗ – індивідуальний розвиток кожного організму від зачаття до кінця життя. У психології та педагогіці онтогенез розглядається як індивідуальний фізичний і психічний розвиток людини, який характеризується взаємопов'язаними фізичними і психічними перетвореннями організмів, що сформувалися у філогенезі людини під впливом навчання, виховання і продуктивної діяльності. Термін «онтогенез» ввів у науку Е. Геккель (1886).

ОСОБИСТІСТЬ – складна, імерсивна та інтегрована системна якість, яка не є вродженою даністю, а активно набувається індивідом протягом його життя. Ця унікальна якість формується та розвивається передусім у двох ключових сферах життєдіяльності людини: по-перше, в процесі його предметної діяльності, що означає активну взаємодію зі світом, виконання певних завдань, освоєння знарядь праці, перетворення навколишньої дійсності та самого себе через цілеспрямовані дії; по-друге, у сфері спілкування, тобто у взаємодії з іншими людьми, налагодженні стосунків, обміні інформацією, засвоєнні соціальних норм, правил та цінностей, а також у виконанні певних соціальних ролей.

ОСОБИСТІСНІ ТЕСТИ – це вид психологічних тестів, основним призначенням яких є виявлення та оцінювання специфічних рис темпераменту та характеру людини. Головною особливістю цих тестів є їхня спрямованість на ідентифікацію типової поведінки, що є характерною саме для конкретної особистості, допомагаючи зрозуміти її індивідуальні психологічні особливості.

ПОГАШЕННЯ СУДИМОСТІ – за рішенням суду припинення дії судимості (покарання) за кримінальні правопорушення за умови, що не менше половини строку погашення судимості відбуто у виді позбавлення волі або обмеження волі і суд визнав, що особа довела своє виправлення зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці.

ТЕМПЕРАМЕНТ – стійка властивість особистості, яка виявляється в різноманітній діяльності. Сукупність індивідуальних властивостей психіки.

ХАРАКТЕР – чітко виражені особливості людини, комплекс сталих психічних властивостей, що виявляються в її поведінці та діяльності, у ставленні до суспільства, до праці, колективу, до самої себе.

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ – важлива галузь прикладної психології, сфера інтересів якої зосереджена на дослідженні психічних закономірностей, що лежать в основі формування та функціонування особистості людини та її діяльності безпосередньо в рамках правових відносин. Це означає, що вона вивчає, як психіка людини проявляється, які закономірності нею керують, коли людина виступає учасником юридичних процесів, незалежно від її ролі – чи то правопорушник, потерпілий, свідок, чи фахівець у сфері права. Така спеціалізація робить юридичну психологію наукою, що активно взаємодіє з багатьма суміжними дисциплінами. Зокрема, вона тісно пов'язана

із соціальною психологією, вивчаючи психологію груп у правовому полі; із психологією особистості, заглиблюючись у внутрішній світ та мотивацію суб'єктів права; із психологією праці, аналізуючи діяльність юристів, слідчих, суддів; із педагогікою, розглядаючи питання правового виховання та перевиховання; із судовою етикою, що стосується моральних аспектів діяльності у правосудді; із кримінологією, досліджуючи психологічні причини злочинності; із виправно-трудовим правом та карним правом, вивчаючи психологічні аспекти виконання покарань та злочинної поведінки; а також із віковою психологією, враховуючи особливості психіки людей різного віку в юридичних ситуаціях.

ЮРИДИЧНИЙ СВИТОГЛЯД – це спосіб розуміння та сприйняття світу, в основі якого лежить переконання, що право є фундаментальною засадою та першоосновою існування суспільства. Це бачення, згідно з яким правові норми та принципи є головним чинником, що визначає організацію та функціонування соціуму.

ЮРИСКОНСУЛЬТ – юрист, що є постійним консультантом при якій-небудь установі з практичних питань права і захисником інтересів цієї установи в юридичних організаціях.

Я – наслідок виокремлення людиною самої себе з навколишнього світу, що дозволяє їй відчувати себе суб'єктом своїх фізичних і психічних станів, дій та процесів, переживати свою цілісність і тотожність з самою собою.

Я-КОНЦЕПЦІЯ – відносно стійка, більш-менш усвідомлена, неповторна система уявлень індивіда про себе, образ власного Я.

Навчальне видання

Горіна Ольга Теофілівна

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга, К. А. Бут*

Підп. до друку 01.08.2025. Формат 60x84/16. Друк – цифровий.
Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 1,05. Обл.-вид. арк. 1,13.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців ДК № 8112 від 13.06.2024